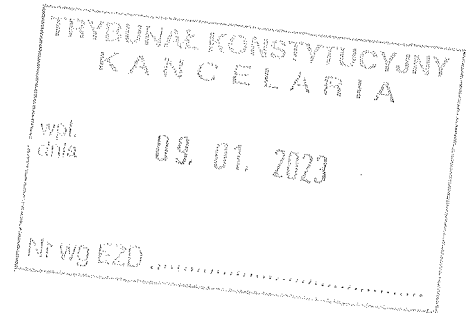

ADWOKACI
ŚLĄSCY
Łabno Sierżant Gomoła sp. p.

ADWOKACI ŚLĄSCY ŁABNO & SIERŻANT & GOMOŁA SPÓŁKA
PARTNERSKA

40-008 Katowice ul. Warszawska 28a/6, tel./ fax 032 258-22-14, 258 -22-25

www.adwokacislascy.pl

Katowice, dnia 4 stycznia 2022 r.

Trybunał Konstytucyjny
Al. Jana Christiana Szucha 12a
00-918 Warszawa

Dotyczy sprawy:

o sygn. akt _____, toczącej się przed Sądem Apelacyjnym
we W

Skarżący:

J _____, reprezentowany przez adw. Piotra Łabno, adres do doręczeń: ul. Warszawska
28a/6, 40-008 Katowice

SKARGA KONSTYTUCYJNA

Działając w imieniu **Skarżącego - J _____** (pełnomocnictwo
w załączeniu), na podstawie art. 77 ust. 1 Ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji
i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U.2019.2393, dalej „Ustawa
o TK), w zw. z art. 79 ust.1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
(Dz.U. z 1997 Nr 78, poz. 483; dalej jako „Konstytucja”), wnoszę o:

stwierdzenie niezgodności art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r.
Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. 2020, poz. 1575) w brzmieniu nadanym przez art. 1
pkt. 142 lit. b Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie Ustawy Kodeks postępowania
cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2019, poz. 1469) w zakresie, w jakim
przepis ten uniemożliwia wniesienie zażalenia do innego równorzędnego składu Sądu II
instancji na wydane - na skutek rozpoznania złożonego wraz z apelacją wniosku o zwolnienie
od opłaty od apelacji - postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydane
po raz pierwszy przez Sąd drugiej instancji,

ADWOKACI ŚLĄSCY ŁABNO SIERŻANT GOMOŁA SPÓŁKA PARTNERSKA
ul. Warszawska 28a/6, 40-008 Katowice
KRS :0000322745, NIP : 954 266 12 40, Santander Bank S.A.
88 1910 1048 2789 0232 5354 0001

z:

- art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji,
- art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji,
- art. 32 ust. 1 w zw. z art. 78 i art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

a nadto:

stwierdzenie niezgodności art. 112 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. 2005 nr 167 poz. 1398), w zakresie w jakim przepis ten, w sytuacji prawomocnego odrzucenia apelacji na skutek rozpoznania, w oparciu o art. 380 k.p.c., zarzutów podniesionych względem postanowienia Sądu II instancji w przedmiocie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, nie przewiduje - na podstawie art. 130 k.p.c. - wezwania strony do opłacenia pisma, a w przypadku gdy pismo podlegające opłacie wniesione zostało przez adwokata lub radcę prawnego - nie przewiduje tygodniowego terminu do opłacenia pisma, liczonego od daty doręczenia postanowienia o odrzuceniu apelacji, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu niejawnym - od dnia jego ogłoszenia,

z art. 45 ust. 1 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Uzasadnienie

I. Stan faktyczny sprawy

Powód - J   Ć   , apelacją datowaną na   czerwca 2022 r. zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w W   z dnia   maja 2022 r. wydany w sprawie o sygn. akt   . Wraz z apelacją, Powód złożył wniosek o zwolnienie go z kosztów sądowych, tj. od opłaty od apelacji, załączając kopię oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania. Kolejno, pismem z dnia   czerwca 2022 r. Powód przesłał pod adresem Sądu oryginał w/w oświadczenia.

Dowód:

1/ odpis apelacji Powoda z dnia   czerwca 2022 r. wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych,

2/ pismo Powoda z dnia   czerwca 2022 r. wraz z oświadczeniem o stanie majątkowym.

Postanowieniem z dnia   lipca 2022 r., sygn. akt   Sąd Apelacyjny w W   oddalił wniosek Powoda o zwolnienie od kosztów sądowych.

Kolejno, Powód wniósł o sporządzenie uzasadnienia w/w postanowienia, na skutek czego Sąd Apelacyjny w W   wydał w dniu   sierpnia 2022 r. postanowienie o odmowie sporządzenia uzasadnienia postanowienia z dnia   lipca 2022 r., wskazując, iż postanowienie to jest niezaskarżalne (art. 357 § 2 (1) k.p.c. w zw. z art. 394 (2) k.p.c.).

ADWOKACI ŚLĄSCY ŁABNO SIERŻANT GOMOŁA SPÓŁKA PARTNERSKA

ul. Warszawska 28a/6, 40-008 Katowice

KRS :0000322745, NIP : 954 266 12 40, Santander Bank S.A.

88 1910 1048 2789 0232 5354 0001

Dowód:

3/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia lipca 2022 r., sygn. akt

4/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia sierpnia 2022 r., sygn. akt

Pismem z dnia sierpnia 2022 r. Powód - powołując jako podstawę art. 357 § 2 (1) k.p.c. w zw. z art. 394 (1a) § 1 pkt. 7 k.p.c., wniósł o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w W z sierpnia 2022 r., sygn. akt w całości oraz o doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem na adres Kancelarii.

W uzasadnieniu w/w wniosku, Powód wskazał iż zgodnie z treścią art. 394 (1a) § 1 pkt. 7 k.p.c. zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji przysługuje na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest odmowa uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia, zgodnie zaś ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, w przypadku orzeczenia o kosztach procesu, za Sąd pierwszej instancji uznać należy ten sąd, który który orzekł o zwrocie tych kosztów w danym zakresie po raz pierwszy (tak: wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. akt SK 10/09), a co winno znaleźć odniesienie w drodze analogii do sytuacji, w której Sąd Apelacyjny rozpoznaje po raz pierwszy wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych.

Co więcej, Powód przytoczył stanowisko prezentowane w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 stycznia 2021 r., wskazując na występowanie poważnych wątpliwości, jakie budzi w doktrynie i orzecznictwie kwestia dopuszczalności zażalenia na postanowienie o odmowie zwolnienia strony od ponoszenia kosztów sądowych, wydanego na etapie postępowania apelacyjnego, po wejściu w życie nowelizacji k.p.c. w 2019 r.

Ponadto, Powód wskazał na fakt zawiśnięcia przed Trybunałem Konstytucyjnym skarg konstytucyjnych w przedmiocie zbadania zgodności art. 394 (2) § 1 (1) k.p.c. z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji (sygn. akt SK 60/22), przytaczając nadto stanowisko prezentowane przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. akt III CZP 80/20.

Dowód:

5/ odpis wniosku o uzasadnienie z dnia sierpnia 2022 r. wraz z załącznikami.

Jednocześnie, z ostrożności procesowej, Powód pismem z dnia sierpnia 2022 r. wniósł o przywrócenie terminu do uiszczenia opłaty od apelacji wniesionej przez Powoda, zaskarżającej wyrok Sądu Okręgowego w W z dnia maja 2022 r., sygn. akt, wskazując, iż postanowienie z dnia lipca 2022 r. w przedmiocie oddalenia wniosku o zwolnienie Powoda od kosztów sądowych podlega zaskarżeniu, nie jest zatem prawomocne, co powoduje, iż wskazany w art. 122 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych termin na uiszczenie opłaty od apelacji jeszcze nie upłynął, z ostrożności procesowej wnosząc jednak o przywrócenie terminu do uiszczenia opłaty sądowej od apelacji.

W uzasadnieniu wniosku o przywrócenie terminu do uiszczenia opłaty od apelacji, Powód ponownie przytoczył argumenty wskazujące m.in. na zasadność dokonania prokonstytucyjnej wykładni przepisu art. 394 (2) § 1 k.p.c., wskazując na niezasadność różnicowania sytuacji Strony, która wniosek o zwolnienie od ponoszenia kosztów sądowych złożyła na etapie postępowania przed Sądem I instancji i której przysługuje prawo do zaskarżenia wydanego przez Sąd postanowienia o oddaleniu wniosku, względem sytuacji strony, która o zwolnienie od kosztów sądowych wnioskowała dopiero na etapie składania apelacji, a kiedy to postępowanie ma być w istocie jednoinstancyjne, co pozostaje w sprzeczności z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Dowód:

6/ odpis wniosku Powoda z dnia   sierpnia 2022 r.

Postanowieniem z dnia   sierpnia 2022 r., sygn. akt   , Sąd Apelacyjny w W   oddalił wniosek o przywrócenie terminu do uiszczenia opłaty od apelacji oraz wniosek ewentualny o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji, odmówił sporządzenia uzasadnienia postanowienia z dnia   sierpnia 2022 r. (tj. postanowienia w przedmiocie odmowy sporządzenia uzasadnienia postanowienia z dnia   lipca 2022 r. o oddaleniu wniosku Powoda o zwolnienie od kosztów sądowych - dopisek autora) oraz odrzucił apelację Powoda z dnia   czerwca 2022 r.

Pismem z dnia   sierpnia 2022 r. Powód wniósł o sporządzenie uzasadnienia w/w postanowienia.

W treści uzasadnienia postanowienia z dnia   sierpnia 2022 r., Sąd Apelacyjny w W   zważył w szczególności - odnosząc się do faktu złożenia przez pełnomocnika Powoda pismem z dnia   sierpnia 2022 r. wniosku o uzasadnienie postanowienia z dnia   sierpnia 2022 r. o odmowie sporządzenia uzasadnienia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych - iż jest zasadnicza różnica między zaskarżalnością postanowień Sądu I instancji oraz Sądu II instancji. Wskazania doktryny i orzecznictwa, w przekonaniu Sądu Apelacyjnego, nie dają podstaw do bezkrytycznego sięgania do przepisu art. 394 k.p.c. czy też art. 394 ze zn. 1a k.p.c. przy poszukiwaniu podstaw do zaskarżenia postanowień Sądu II instancji; każdy z Sądów - tak pierwszej jak i drugiej instancji - pełni inną funkcję w systemie środków zaskarżenia w kontekście konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania. Rozwiązanie przewidziane w art. 394 ze zn. 2 k.p.c. - zgodnie ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego - nie oznacza, że odmowa zwolnienia od kosztów sądowych została wyłączona spod kontroli judykacyjnej, skoro może być przedmiotem kontroli w drodze zażalenia na odrzucenie apelacji, jeśli brak zwolnienia od kosztów doprowadził do odrzucenia apelacji z powodu nieuiszczenia opłaty (vide: uchwała SN z 18 lutego 2021 r., sygn. akt III CZP 14/20). Kolejno, Sąd Apelacyjny odniósł się do kwestii zwolnienia Powoda od kosztów sądowych, konstatując, iż uiszczenie przez Powoda opłaty od apelacji w kwocie   zł nie spowoduje jakiegokolwiek uszczerbku w jego utrzymaniu. Z uwagi natomiast na fakt, iż termin do uiszczenia opłaty od apelacji upłynął w dniu   lipca 2022 r., Powód zaś w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia

ADWOKACI ŚLĄSCY ŁABNO SIERŻANT GOMOŁA SPÓŁKA PARTNERSKA
ul. Warszawska 28a/6, 40-008 Katowice
KRS :0000322745, NIP : 954 266 12 40, Santander Bank S.A.
88 1910 1048 2789 0232 5354 0001

o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie uiszczył należnej opłaty - Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 373 § 1 k.p.c., odrzucił apelację.

Dowód:

7/ odpis wniosku Powoda z dnia   sierpnia 2022 r.

8/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W   z dnia   sierpnia 2022 r., sygn. akt
z uzasadnieniem

Kolejno, Powód wniósł datowane na   września 2022 r. zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego we W   z dnia   sierpnia 2022 r., sygn. akt   , zaskarżając je w całości, zarzucając naruszenie art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. w zw. z art. 394 ze zn. 1a § 1 pkt. 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, że postanowienie Sądu II instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia z ponoszenia kosztów sądowych wydane na skutek wniosku o zwolnienie z ponoszenia kosztów sądowych zawartego w apelacji nie podlega zaskarżeniu zażaleniem, podczas gdy prawidłowa wykładnia powołanych przepisów, dokonana w oparciu o wykładnię systemową i funkcjonalną, jak również konstytucyjną wykładnię przepisów prawa prowadzi do wniosku, iż postanowienie to podlega zaskarżeniu zażaleniem.

Powód zarzucił ponadto naruszenie art. 373 § 1 k.p.c. w zw. z art. 112 ust. 3 Ustawy z dnia 28 lipca 2015 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, poprzez przyjęcie, iż termin do uiszczenia opłaty od apelacji upłynął w dniu 29 lipca 2022 r., podczas gdy postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie Powoda od ponoszenia kosztów sądowych jest nieprawomocne, a zatem termin do uiszczenia opłaty od apelacji jeszcze nie upłynął. Co więcej, Powód podniósł zarzut naruszenia art. 168 § 1 k.p.c., a to poprzez uznanie wniosku ewentualnego o przywrócenie terminu za niezasadny, w sytuacji gdy kwestia sposobu interpretacji art. 394 ze zn. 2 k.p.c. oraz trybu zaskarżenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych na etapie postępowania apelacyjnego nie została rozstrzygnięta przez Sąd Najwyższy i brak jest jednoznacznej interpretacji powołanych przepisów, a nadto - w sytuacji, gdy interpretacja art. 394 ze zn. 2 § 1 i art. 380 k.p.c. zastosowana przez Sąd Apelacyjny narusza art. 78 zd. 1 i 2 w zw. z art. 45 ust. 1 i art. 2 Konstytucji RP.

Tymże samym pismem, datowanym na   września 2022 r., Powód wniósł, na podstawie art. 380 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c., o przeprowadzenie przez Sąd kontroli niezaskarżalnych postanowień, tj postanowienia Sądu Apelacyjnego w W   z dnia   sierpnia 2022 r., sygn. akt   w przedmiocie oddalenia wniosku Powoda o przywrócenie terminu do uiszczenia opłaty od apelacji, względnie wniosku ewentualnego o przywrócenie terminu do wniesienia apelacji, postanowienia Sądu Apelacyjnego w W   z dnia   lipca 2022 r., sygn. akt   w przedmiocie oddalenia wniosku Powoda o zwolnienie z ponoszenia kosztów sądowych, wreszcie - postanowienia Sądu Apelacyjnego w W   z dnia   sierpnia 2022 r., sygn. akt   w przedmiocie odmówienia sporządzenia uzasadnienia postanowienia z dnia   lipca 2022 r.

Co więcej, na podstawie art. 390 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c., Powód wniósł o przedstawienie przez Sąd Apelacyjny w W do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego w przedmiocie przysługiwania zażalenia na postanowienie Sądu II instancji o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych zawartego przez stronę w apelacji, a w przypadku nieuwzględnienia tegoż wniosku - o zawieszenie postępowania do czasu rozpoznania przez Trybunał Konstytucyjny postępowań o sygn. akt SK 51/22, SK 46/21, SK 59/21.

Dowód:

9/ odpis zażalenia Powoda z dnia września 2022 r.

Pismem z dnia września 2022 r., w ślad za zażaleniem z dnia września 2022 r., Powód wniósł o zawieszenie postępowania zainicjowanego zażaleniem na postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia sierpnia 2022 r., sygn. akt , do czasu rozpoznania przez Trybunał Konstytucyjny postępowań o sygn. akt SK 51/22, SK 46/21, SK 59/21, składając jednocześnie do akt sprawy kopię pisma procesowego Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 11 stycznia 2022 r., popierającego skargę konstytucyjną przyjętą do rozpoznania pod sygn. akt SK 59/21.

Postanowieniem z dnia października 2022 r., sygn. akt Sąd Apelacyjny w W , na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c. oddalił zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia sierpnia 2022 r., sygn. akt

Powód pismem z dnia listopada 2022 r. wniósł o sporządzenie i doręczenie w/w postanowienia wraz z uzasadnieniem na adres Kancelarii.

Dowód:

10/ odpis zażalenia Powoda z dnia września 2022 r.

11/ odpis pisma Powoda z dnia września 2022 r.,

12/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia października 2022 r., sygn. z uzasadnieniem,

13/ odpis wniosku Powoda o sporządzenie i doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem z dnia listopada 2022 r.

II. Wyczerpanie drogi prawnej.

Wskazać należy, iż wydanie przez Sąd Apelacyjny w W u datowanego na sierpnia 2022 r. postanowienia o odrzuceniu apelacji, prawomocnego z dniem października 2022 r. tj. na skutek wydania przez Sąd Apelacyjny w W postanowienia z dnia października 2022 r., sygn. akt o oddaleniu zażalenia na odrzucenie apelacji, wyczerpało drogę prawną.

Zgodnie natomiast ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego (vide: postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 października 2002 r., sygn.: SK 43/01), wyczerpanie

ADWOKACI ŚLĄSCY ŁABNO SIERŻANT GOMOŁA SPÓŁKA PARTNERSKA
ul. Warszawska 28a/6, 40-008 Katowice
KRS :0000322745, NIP : 954 266 12 40, Santander Bank S.A.
88 1910 1048 2789 0232 5354 0001

drogi prawnej i uzyskanie ostatecznego rozstrzygnięcia oznacza konieczność złożenia wszystkich przewidzianych prawem środków zaskarżenia oraz doprowadzenie w rezultacie do wydania ostatecznego orzeczenia o określonych w ustawie zasadniczej wolnościach, prawach lub obowiązkach osoby wnoszącej skargę konstytucyjną. Nie istnieje bowiem jakikolwiek środek prawny, którego wdrożenie mogłoby doprowadzić do wzruszenia postanowienia w przedmiocie odrzucenia apelacji. Niechybnie, odrzucenie apelacji zamyka Powodowi drogę do rozpoznania jego sprawy przez Sąd powszechny (z wyłączeniem postępowania na skutek wniesienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia), definitywnie kończąc postępowanie.

Skarżący **wskazuje, iż od daty doręczenia Skarżącemu** postanowienia Sądu Apelacyjnego w W z dnia października 2022 r. o oddaleniu zażalenia na odrzucenie apelacji (sygn. akt), a co nastąpiło za pośrednictwem Portalu Internetowego Sądów Apelacji w dniu 7 listopada 2022 r., biegnie 3-miesięczny termin przewidziany w art. 77 ust. 1 Ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym.

Dowód:

14/ Dokument „szczegóły doręczenia”, wygenerowany 4 stycznia 2023 r.

Powód nie wnosił nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Jednocześnie wskazać należy, iż Powód podjął wszelkie możliwe kroki celem doprowadzenia nie tylko do poddania kontroli instancyjnej rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego w W w przedmiocie oddalenia wniosku Powoda o zwolnienia od kosztów sądowych, ale i celem przyjęcia wywiedzionej od wyroku Sądu Okręgowego w W z dnia maja 2022 r apelacji, do rozpoznania przez Sąd II instancji, pomimo uprzedniego oddalenia wniosku Powoda o zwolnienie od kosztów sądowych.

Powód pismem z sierpnia 2022 r., z daleko idącej ostrożności, wniósł bowiem o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Apelacyjnego w W o odmowie sporządzenia uzasadnienia postanowienia z dnia lipca 2022 r. (tj. postanowienia w przedmiocie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych).

Powód kolejno wykorzystał - sygnalizowaną w treści uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. akt III CZP 14/20 - możliwość kwestionowania odmowy zwolnienia od kosztów sądowych poprzez wniesienie zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji (art. 394 ze zn. 2 § 1 k.p.c.).

Wskazać jednak należy, iż skorzystanie z nakreślonej w uzasadnieniu powołanej uchwały Sądu Najwyższego możliwości poddania kontroli instancyjnej postanowienia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, nie otworzyło Powodowi możliwości uzupełnienia braku fiskalnego środka zaskarżenia, w terminie 7 dni od dnia wydania przez Sąd Apelacyjny we W postanowienia o odrzuceniu apelacji, w uzasadnieniu którego Sąd ten rozpoznał merytorycznie zarzuty Powoda kierowane pod adresem postanowienia z dnia lipca 2022 r.

w przedmiocie oddalenia wniosku Powoda o zwolnienia od kosztów sądowych (opłaty od apelacji).

III. Brak występowania przesłanki ne bis in idem

Skarżący wskazuje, iż w przedmiotowej sprawie nie występują przesłanki, które uzasadniać miałyby umorzenie postępowania z przyczyn wskazanych w art. 59 ust. 1 pkt. 2 i 3 Ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Wskazać bowiem należy, iż dotychczas nie została zbadana przez Trybunał zgodność przepisu art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeksu postępowania cywilnego z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji, art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz art. 32 ust. 1 w zw. z art. 78 i art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Co więcej, żadna z wywiedzionych skarg konstytucyjnych, przyjętych do rozpoznania czy rozpoznanych przez Trybunał Konstytucyjny, wedle analizy przeprowadzonej przez Skarżącego, nie podnosi - obok argumentacji związanej z niezgodnością z Konstytucją art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. - również wniosku o zbadanie konstytucyjności przepisu art. 112 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z art. 45 ust. 1 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Stąd podnieść wypada, że dotychczas Trybunał Konstytucyjny nie procedował w przedmiocie zagadnień stanowiących przedmiot niniejszej skargi, a zatem nie uległa wypełnieniu przesłanka „zbędności” wydania orzeczenia w sprawie, o której mowa w art. 59 ust. 1 pkt. 2 i 3 Ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym.

IV. Podstawy skargi konstytucyjnej. Wskazanie przepisów prawa, którym Skarżący zarzuca niekonstytucyjność.

Podnieść należy, iż zgodnie z treścią art. 79 ust. 1 Konstytucji: „Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji”.

Zgodnie natomiast z treścią art. 77 ust. 1 Ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym: „Skarga konstytucyjna może być wniesiona po wyczerpaniu drogi prawnej, o ile droga ta jest przewidziana, w ciągu 3 miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia”.

A/ Zarzut niezgodności z Konstytucją RP art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego w brzmieniu nadanym przez art. 1

ADWOKACI ŚLĄSCY ŁABNO SIERŻANT GOMOŁA SPÓŁKA PARTNERSKA
ul. Warszawska 28a/6, 40-008 Katowice
KRS :0000322745, NIP : 954 266 12 40, Santander Bank S.A.
88 1910 1048 2789 0232 5354 0001

**pkt. 142 lit. b Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie Ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Z 2019 r., poz. 1469), tj. w stanie prawnym obowiązującym po 7 listopada 2019 r.
Kwestia pominięcia ustawodawczego.**

Skarżący podnosi zarzut niezgodności z konstytucją art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, w brzmieniu obowiązującym po dniu 7 listopada 2019 r., w zakresie, w jakim wynikająca z tego przepisu norma prawna uniemożliwia wniesienie zażalenia do innego równorzędnego składu Sądu II instancji na wydane - na skutek rozpoznania złożonego wraz z apelacją wniosku o zwolnienie od opłaty od apelacji - postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydane po raz pierwszy przez Sąd drugiej instancji.

Zgodnie z treścią art. 394 § 1 k.p.c., zażalenie do Sądu II instancji przysługuje na postanowienie Sądu I instancji kończące postępowanie w sprawie, a nadto na postanowienia Sądu I instancji i zarządzenia przewodniczącego, wymienione w art. 394 § 1 pkt. 1-6 k.p.c.

Z kolei art. 394 (1a) § 1 (1a) k.p.c. zawiera katalog postanowień, na które przysługuje tzw. zażalenie poziome, przewidując w pkt. 1, iż zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji przysługuje na postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcia takiego zwolnienia, odmowy ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu lub ich odwołanie.

Wreszcie, przywołać należy brzmienie art. 394 (2) § 1 i § 1 (1) k.p.c., który przewiduje możliwość wniesienia zażalenia równoległego na postanowienia Sądu II instancji; pośród postanowień podlegających zaskarżeniu nie znajduje się jednak postanowienie sądu II instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych.

Podnieść należy, iż nowelizacja przepisów k.p.c., wprowadzona na mocy art. 1 pkt. 139-143 Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Z 2019 r., poz. 1469) w istotny sposób zmodyfikowała dotychczasowy model zaskarżalności postanowień w procedurze cywilnej, a co nastąpiło na skutek uchylenia art. 370 k.p.c. oraz zmiany treści art. 371 i art. 373 § 1 k.p.c.

Analiza uzasadnienia do rządowego projektu Ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw dowodzi, iż motywem wprowadzenia projektowanych zmian było w głównej mierze przyspieszenie postępowania międzyinstancyjnego oraz odejście od zasady dewolutywności środków zaskarżenia w toku całego postępowania międzyinstancyjnego. Wskazać jednak należy, iż w treści uzasadnienia do projektu ustawy (druk sejmowy nr 3137) nie wskazano, jakoby celem nowelizacji miałyby być zmiana przepisu procedury cywilnej, dotychczas przewidującego możliwość zaskarżenia postanowienia wydanego na skutek rozpoznania wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (w tym - opłaty od apelacji), zawartego w apelacji. Najwyraźniej nie było zatem intencją Ustawodawcy pozbawienie Strony, zgłaszającej na podstawie art. 105 ust. 1 Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych wniosek o zwolnienie od

kosztów sądowych, możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia zapadłego na skutek rozpoznania tego wniosku, w tym - postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od apelacji.

Natomiast przyjęcie, iż w stanie prawnym obowiązującym po 7 listopada 2019 r., niedopuszczalnym jest zaskarżenie postanowienia Sądu Odwoławczego w przedmiocie odmowy zwolnienia Strony od kosztów sądowych, w sytuacji, gdy Ustawodawca przewidział zaskarżalność analogicznych postanowień, wydawanych przez sądy pierwszoinstancyjne (vide: art. 394 (1a) § 1 pkt. 1 k.p.c.) godzi w konstytucyjną zasadę równości wobec prawa, wyrażoną w treści art. 32 ust. 1 Konstytucji, a nadto - w wywodzone z treści art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji - prawo do sądu, prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji, jak również w zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego.

Jeżeli bowiem zgodzić się ze stanowiskiem, iż orzeczenia Sądu II instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych są niezaskarżalne, to stwierdzić należy, iż tym samym Strona postępowania nie tylko zostaje pozbawiona możliwości poddania takiego orzeczenia sądowego merytorycznej kontroli (choćby przez inny skład orzekający tegoż Sądu, w drodze tzw. zażalenia poziomego) ale - co bodaj bardziej istotne - pozbawiona zostaje również prawa do merytorycznego rozpoznania złożonego środka zaskarżenia w postaci apelacji.

Mając na względzie, iż art. 394 ze zn. 1a § 1a pkt. 1 k.p.c. przewiduje możliwość zaskarżenia wydanego przez Sąd I instancji postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, merytorycznie tożsame rozstrzygnięcie Sądu II instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych na etapie postępowania odwoławczego również winno podlegać zaskarżeniu. Przeciwnie stanowisko prowadzi do trudnych do zaakceptowania skutków, tym bardziej jeśli zważyć, iż Sąd Odwoławczy - rozpoznając po raz pierwszy wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych - działa, w ujęciu funkcjonalnym, jako Sąd I instancji. Co oczywiste, Sąd Odwoławczy w omawianym układzie procesowym orzeka bowiem w przedmiocie kosztów postępowania po raz pierwszy, pełniąc niejako funkcję Sądu pierwszoinstancyjnego.

Zważywszy, iż w stanie prawnym obowiązującym po dniu 7 listopada 2019 r. wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, składany wraz z apelacją, podlega rozpoznaniu nie jak dotychczas - przez Sąd I instancji, a przez Sąd Odwoławczy, literalne brzmienie znowelizowanego przepisu art. 394 ze zn. 1a § 1a pkt. 1 k.p.c. nie przewiduje natomiast możliwości zaskarżenia postanowienia wydanego przez Sąd II instancji w przedmiocie kosztów sądowych, Ustawodawca winien ukształtować treść nowelizowanych przepisów w taki sposób, aby zapewnić równość Stron w toku postępowania przed sądami obu instancji, a nadto - aby zapewnić dwuinstancyjność postępowania, również tego o charakterze incydentalnym, a nadto zadośćuczynić prawu Strony do zaskarżania orzeczeń.

Jedynym uzasadnieniem dla zaistniałego stanu rzeczy jest uznanie, iż doszło do pominięcia legislacyjnego, tym bardziej jeśli zważyć na wymowę uzasadnienia do rządowego projektu

Ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, którego treść bynajmniej nie dowodzi, jakoby celem Ustawodawcy miało być pozbawienie Strony składającej wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych na etapie postępowania odwoławczego możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia zapadłego na skutek rozpoznania tego wniosku.

Potwierdzenie tezy o zaistnieniu pominięcia ustawodawczego stanowi natomiast treść datowanego na 27 września 2022 r. projektu Ustawy o zmianie Ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, wniesionego przez Premiera - Mateusza Morawieckiego na ręce Marszałek Sejmu Elżbiety Witek (druk nr 2650).

Zgodnie z treścią art. 1 pkt. 48 w/w projektu Ustawy, projektowane jest następujące brzmienie art. 394 ze zn. 2:

„ w § 1 ze zn. 1 pkt. 1 otrzymuje brzmienie:

1) odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy pewnego lub ich odwołanie”.

Tym samym, projekt Ustawy nowelizującej Kodeks Postępowania Cywilnego przewiduje możliwość wywiedzenia zażalenia do innego składu sądu drugiej instancji również na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych (a zatem również od opłaty od apelacji).

W uzasadnieniu do projektu Ustawy (s. 33) wskazano w szczególności:

„Projektowana zmiana w art. 394 ze zn. 2 § 1 i 1 ze zn. 1 k.p.c. przewiduje poszerzenie katalogu postanowień sądu drugiej instancji, na które przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu, o (...) postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia (pkt 1) oraz w przedmiocie wynagrodzenia biegłego (pkt. 4 ze zn. 1). **Celem projektowanych zmian jest wyeliminowanie luki prawnej, która istnieje w zakresie niemożności zaskarżenia powyższych rozstrzygnięć sądu drugiej instancji.** Zaznaczyć należy, że ustawodawca, zmieniając art. 117 § 6 k.p.c. i powierzając rozpoznanie wniosku o ustanowienie adwokata (radcy prawnego) z urzędu w postępowaniu apelacyjnym sądowi drugiej instancji, jednocześnie zagwarantował możliwość poddania rozstrzygnięcia o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołania kontroli w trybie zażalenia poziomego. **Brak takiej gwarancji w odniesieniu do rozstrzygnięcia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej od apelacji nie znajduje racjonalnych podstaw i wydaje się być pominięciem ustawodawczym.** Zwrócić trzeba także uwagę, że obecnie na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia wydane przez sąd pierwszej instancji przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (art. 394 ze zn. 1a § 1 pkt. 1 k.p.c.). „Przeniesienie” weryfikacji formalnej i fiskalnej apelacji do sądów drugiej instancji, zdaniem projektodawcy, rodzi konieczność umożliwienia stronie zaskarżenia tego rodzaju rozstrzygnięć wydanych przez sąd drugiej instancji, a w konsekwencji - biorąc pod uwagę kompetencje referendarza sądowego w tego typu sprawach - także orzeczeń referendarza sądowego. Nie uszło bowiem uwagi projektodawcy, że w chwili obecnej istnieją wątpliwości czy na postanowienie referendarza sądowego o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji wydane w sądzie drugiej instancji

przysługuje na podstawie art. 398 ze zn. 22 § 1 k.p.c. skarga (pytanie prawne do Sądu Najwyższego, sygn. akt III CZP 80/20). **Nie wydaje się również zasadne, aby kontrola w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od apelacji była możliwa jedynie na wniosek mający podstawę w art. 380 k.p.c., a co za tym idzie, dopiero przy okazji rozpoznawania zażalenia (skargi) na odrzucenie apelacji z przyczyny jej nieopłacenia”.**

Nadmienić należy, iż konsultacje publiczne i proces opiniowania omawianego projektu Ustawy o zmianie Ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, nie doprowadziły do wniesienia uwag pod adresem projektowanej zmiany art. 394 ze zn. 2 § 1 i 1 ze zn. 1 k.p.c., w zakresie możliwości zaskarżenia postanowienia wydanego przez Sąd II instancji w przedmiocie kosztów sądowych.

Natomiast zagadnienie pominięcia ustawodawczego, stanowi niechybnie przedmiot kompetencji Trybunału Konstytucyjnego, czemu Trybunał Konstytucyjny dał wyraz w szeregu orzeczeń, jak w szczególności w treści postanowienia z dnia 17 lipca 2019 r., sygn.: SK 6/19, czy wyroków: z dnia 10 maja 2004 r., sygn.: SK 39/0, z dnia 13 czerwca 2011 r., sygn.: SK 41/09.

Zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym w wyroku TK z 3 grudnia 1996 r., sygn: K 25/95: „Trybunał Konstytucyjny nie ma kompetencji do orzekania o zaniechaniach ustawodawcy polegających na braku wydania aktu ustawodawczego, choćby obowiązek jego wydania wynikał z norm konstytucyjnych. W przypadku natomiast aktu ustawodawczego wydanego i obowiązującego Trybunał Konstytucyjny ma kompetencję do oceny jego konstytucyjności również z tego punktu widzenia, czy w jego przepisach nie brakuje unormowań, bez których, ze względu na naturę objętej aktem regulacji, może on budzić wątpliwości natury konstytucyjnej. Zarzut niekonstytucyjności może więc dotyczyć zarówno tego, co ustawodawca w danym akcie unormował, jak i tego, co w akcie tym pominął, choć postępując zgodnie z Konstytucją powinien był unormować.”

W odniesieniu zaś do charakterystyki pominięcia ustawodawczego, uwagę zwrócić należy m.in. na stanowisko prezentowane w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 listopada 2012 r., sygn: SK 21/11, zgodnie z którym pominięcie legislacyjne ma miejsce w sytuacji, „*gdy w rozważanej regulacji prawnej nie uwzględniono pewnych podmiotów czy sytuacji, co może być konsekwencją nietrafnego doboru cech relewantnych, ze względu na które jakieś inne podmioty lub sytuacje zostały wyróżnione, albo wprowadzenia nieuzasadnionego zróżnicowania. z uwagi na błędy popełnione w wyborze cech różnicujących ze względu na które inne podmioty lub sytuacje zostały wyróżnione. (...) Trybunał stwierdził m.in., że pominięcia te są związane na ogół z **niezapewnieniem właściwej realizacji konstytucyjnych wolności lub praw przysługujących danej kategorii podmiotów.** Największa grupa wyroków w sprawie pominięcia ustawodawczego dotyczy bowiem właśnie nieprzyznania pewnych praw określonej kategorii podmiotów (np. wyroki TK z: 16 czerwca 2009 r., sygn. SK 5/09, OTK ZU nr 6/A/2009, poz. 84, 28 kwietnia 2009 r., sygn. K 27/07, OTK ZU nr 4/A/2009, poz. 54). Zauważyć należy przy tym, że wyróżnione typy pominięć prawodawczych mogą w praktyce występować w rozmaitych powiązaniach.”*

Mając natomiast na względzie, iż treść obowiązującego art. 394 ze zn. 1a § 1a pkt. 1 k.p.c. przewiduje możliwość wywiedzenia zażalenia do innego składu sądu pierwszej instancji na postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, brak natomiast analogicznej regulacji w odniesieniu do postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych na etapie postępowania odwoławczego, stwierdzić należy, iż w obowiązującej regulacji art. 394 (2) § 1 i § 1 (1) k.p.c., statuującej katalog postanowień Sądu II instancji podlegających zaskarżeniu, doszło do pominięcia legislacyjnego, które przybiera postać nieuzasadnionego zróżnicowania sytuacji procesowej strony postępowania, w zależności od etapu, na jakim znajduje się postępowanie, a nadto niezapewnienia realizacji konstytucyjnych wolności i praw przysługujących stronie postępowania (tj. naruszenie zasady dwuinstancyjności postępowania - art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, prawa do zaskarżania orzeczeń - art. 78 Konstytucji RP oraz sprawiedliwości proceduralnej - zgodnie ze wzorcem z art. 45 Konstytucji RP, w zakresie, w jakim pozbawienie Strony możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia incydentalnego w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych ogranicza prawo strony do zaskarżenia orzeczenia co do istoty sprawy).

Nieuzasadnione zróżnicowanie sytuacji strony, będące skutkiem omawianego pominięcia ustawodawczego, widoczne jest nadto, jeżeli uwzględnić fakt, iż art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 pkt. 1 k.p.c. przewiduje zaskarżalność postanowień Sądu II instancji w przedmiocie odmowy ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie.

Niechybnie zarówno kwestia przyznania Stronie adwokata lub radcy prawnego z urzędu, jak i zwolnienia Strony z obowiązku ponoszenia kosztów sądowych mieszczą się w jednej kategorii uprawnień, związanej z sytuacją ekonomiczną strony postępowania i pozostają ze sobą w ścisłym, ustrojowym powiązaniu, a na co wskazuje już chociażby treść art. 117 § 1 k.p.c.: „strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub w części, może domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego”.

Tymczasem, pomimo ścisłego powiązania obu omawianych instytucji, tożsamego celu obu regulacji (tj. wsparcia ekonomicznego stron postępowania, umożliwienia Stronom obrony swoich praw na drodze sądowej), dalece istotniejszego znaczenia instytucji zwolnienia od kosztów sądowych (warunkującej przecież niejednokrotnie możliwość zainicjowania postępowania, w toku którego dopiero Strona mogłaby skorzystać z dobrodziejstwa reprezentowania przez fachowego pełnomocnika), postanowienie w przedmiocie odmowy ustanowienia adwokata lub radcy prawnego jest zaskarżalne, zaś postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych kontroli instancyjnej już nie podlega.

Tym samym, dochodzi do daleko idącego zróżnicowania sytuacji strony, która ubiega się o ustanowienie jej profesjonalnego pełnomocnika z urzędu, z sytuacją strony, która wnioskuje o zwolnienie od kosztów sądowych; rozróżnienie to już *prima facie* wskazuje na zaistnienie pominięcia ustawodawczego, jeśli mieć na uwadze fakt, iż to właśnie od zwolnienia od kosztów postępowania, zgodnie z dyspozycją art. 117 § 1 k.p.c., co do zasady uzależnione jest przydzielenie pomocy prawnej z urzędu. Dla omawianego rozróżnienia brak natomiast jakiegokolwiek racjonalnego uzasadnienia. Wyobrazić można sobie sytuację, w której Sąd II instancji rozstrzyga łącznie wnioski Strony tak o zwolnienie od kosztów postępowania na etapie odwoławczym, jak i o przydzielenie pomocy prawnej z urzędu; pomimo ustrojowego powiązania obu tych instytucji, w przypadku zaskarżenia rozstrzygnięć Sądu, w części

dotyczącej wniosku o zwolnienie od kosztów postępowania Sąd zażalenie odrzuci, w części zaś dotyczącej pomocy prawnej z urzędu - rozpozna. Niekonsekwencja w opisanym *modus operandi* jest aż nader widoczna.

Skarżący zarzuca zatem regulacji zawartej w art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. naruszenie konstytucyjnych praw i wolności jednostki, pod postacią:

- prawa do Sądu, statuowanego przez art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP,
- prawa do zaskarżania orzeczeń i kontroli orzeczeń w dwuinstancyjnym postępowaniu sądowym, statuowanego przez art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP,
- zasady równości stron postępowania oraz realizacji konstytucyjnego prawa do instancyjnej kontroli orzeczeń, wynikających z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 78 i art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

W odniesieniu do pierwszego ze wskazanych naruszeń, Skarżący wskazuje, iż prawo do Sądu, wywodzone z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, stanowi niechybnie jedną z najdonioślejszych gwarancji konstytucyjnych, koniecznych celem zapewnienia praworządności, stanowi niejako fundament państwa prawa, pozostając w ścisłej korelacji z treścią art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, stanowiącego, iż Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej do dochodzenia naruszonych wolności lub praw, jak i z art. 31 ust. 3, limitującym ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw.

Skarżący wskazuje, iż art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c., w zakresie w jakim nie przewiduje kontroli instancyjnej postanowień w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych na etapie postępowania odwoławczego, godzi w prawo jednostki do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Na skutek oddalenia wniosku Strony o zwolnienie jej od kosztów sądowych dochodzi bowiem, w dalszej kolejności, do odrzucenia środka zaskarżenia z uwagi na brak fiskalny środka zaskarżenia. W sytuacji zatem, gdy Sąd Odwoławczy odmówi zwolnienia Strony od kosztów sądowych, a strona pozbawiona jest jednocześnie możliwości zaskarżenia tego orzeczenia, faktycznie nie dysponując możliwościami majątkowymi pozwalającymi na uiszczenie kosztów sądowych, dochodzi niechybnie nie tylko do pozbawienia strony możliwości skorzystania z ustawowo przewidzianego prawa pomocy, ale i do definitywnego zamknięcia możliwości poddania sprawy kontroli odwoławczej. Jednocześnie, uprawnienia takiego nie pozbawiono strony postępowania przed Sądem I instancji.

W dorobku orzeczniczym Trybunału Konstytucyjnego wykrystalizowało się stanowisko, w zgodzie z którym prawo do Sądu obejmuje prawo dostępu do sądu, rozumiane jako prawo do zainicjowania i kontynuowania postępowania przed sądem, prawo do ukształtowania procedury sądowej w zgodzie z wymogami sprawiedliwości i jawności, prawo do orzeczenia sądowego, a więc uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd w rozsądnym terminie, wreszcie - prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej.

Jeżeli zaś chodzi o wskazane powyżej prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, wiązane są z nim następujące wymagania (jak w wyroku z 31 marca 2005 r., SK 26/02, wyroku z 16 stycznia 2006 r., sygn. SK 30/15, czy wyroku z dnia 31 marca 2009 r., SK 19/08):

- możliwości bycia wysłuchanym,
- ujawniania motywów rozstrzygnięcia w sposób czytelny, celem zapobieżenia dowolności i arbitralności rozstrzygnięć,
- zapewnienia uczestnikowi postępowania przewidywalności jego przebiegu.

Jakkolwiek, zgodnie ze wskazaniami doktryny i orzecznictwa, wyrażone w treści art. 45 Konstytucji RP prawo do sądu może być ograniczone, przy wykorzystaniu odesłania z art. 176 ust. 2 Konstytucji, jak i na zasadach ogólnych, tym niemniej wszelkie ograniczenia winny następować z uwzględnieniem treści art. 31 ust. 3 Konstytucji, a zatem być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób (vide: L. Garlicki, M. Zubik (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II, Wyd. Sejmowe 2016).

Jednocześnie, zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym przez Trybunał Konstytucyjny (vide: wyrok TK z 10 maja 2000 r., sygn.: K 21/99): „samo ukształtowanie postępowania przed sądem w sposób respektujący ogólne procedury (co do zasad inicjowania postępowania, terminów procesowych i materialnych, opłat, reprezentacji stron przed sądem, rygorów postępowania etc.) stanowi istotne i rzeczywiste ograniczenie prawa do sądu, konieczne jednak ze względu na inne wartości powszechnie szanowane w państwie prawnym, jak w szczególności bezpieczeństwo prawne, zasada legalizmu czy zaufanie do prawa. Te powszechnie przyjęte i ogólnie stosowane we wszystkich rodzajach postępowania formalne rygory proceduralne wyznaczają więc bardzo wyraźnie granice, w jakich może być realizowane prawo do sądu, a **jednocześnie tworzą punkt odniesienia przy ocenie tych formalnych restrykcji, które sięgają dalej** i wyznaczają węższe pole, w jakim może dokonywać się ochrona sądowa określonego prawa (...) Zasadność wprowadzenia pewnych ograniczeń prawa do sądu, przejawiająca się w ukształtowaniu postępowania sądowego (np. w zakresie terminów czy zakresu postępowania dowodowego) odmiennie niż przyjęto w ramach powszechnych, ogólnych reguł, powinna podlegać także ocenie z punktu widzenia przesłanek zawartych w art. 31 ust. 3 konstytucji. Ocena taka może odnosić się, powtórzmy, również do praw i wolności objętych zakresem art. 77 ust. 2, jednakże z zastrzeżeniami, które już wyżej wskazano: **ograniczenia te nigdy nie mogą doprowadzić do zamknięcia drogi sądowej**, a ponadto w wypadku tej kategorii praw i wolności podlegać one powinny szczególnie restryktywnej wykładni.”

Odnosząc powyższe do przedstawionej już powyżej analizy treści art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c., stwierdzić należy, iż wyłączenie z katalogu zaskarżalnych orzeczeń postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego po raz pierwszy przez Sąd drugiej instancji, stanowi ograniczenie sięgające zbyt daleko, nie znajdujące uzasadnienia w treści art. 31 ust. 3 Konstytucji, ani też z uwagi na bezpieczeństwo prawne, zasadę legalizmu czy zasadę zaufania do prawa, a prowadzące w istocie do zamknięcia Stronie drogi sądowej.

Brak możliwości poddania kontroli instancyjnej wyroku Sądu I instancji w przypadku bezskutecznego ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych i niemożności zaskarżenia postanowienia w tym przedmiocie, stanowi ograniczenie nieproporcjonalne, restrykcję sięgającą zbyt daleko, szczególnie jeżeli porównać rygory proceduralne przewidziane w sytuacji ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego.

W istocie, już sam fakt uzależnienia możliwości rozpoznania sprawy przez sąd od wniesienia stosownej opłaty - najpierw opłaty od pozwu, a następnie od apelacji, stanowi istotne ograniczenie prawa do sądu, a które łagodzone jest m.in. poprzez instytucję zwolnienia od kosztów sądowych. Konstruowanie dalszych restrykcji proceduralnych limitujących możliwość skorzystania przez Stronę ze zwolnienia od kosztów sądowych (poprzez brak możliwości kontroli instancyjnej postanowienia w tym przedmiocie) powoduje, iż cel przyświecający ustanowieniu regulacji składających się łącznie na tzw. „prawo pomocy” zostaje - w zakresie dotyczącym zwolnienia od kosztów sądowych - niemal całkowicie zniweczony; prawo Strony do rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy uzależnione jest bowiem od arbitralnej, albowiem niepodlegającej kontroli instancyjnej, decyzji Sądu.

Zgodnie zaś ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego (vide: wyrok z dnia 12 września 2006 r., sygn.: SK 21/05), konstytucyjne standardy prawa do Sądu, wyznaczane przez art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji, dotyczą zarówno postępowania przed sądem pierwszej, jak i drugiej instancji; a co więcej - w odniesieniu do zasady dwuinstancyjności, Trybunał zważył co następuje:

„Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego zakłada w szczególności:

- 1) dostęp do sądu drugiej instancji, a co za tym idzie - przyznanie stronom odpowiednich środków zaskarżenia;*
- 2) powierzenie rozpoznania sprawy w drugiej instancji - co do zasady - sądowi wyższego szczebla, a w konsekwencji nadanie środkowi zaskarżenia charakteru dewolutywnego;*
- 3) odpowiednie ukształtowanie procedury przed sądem drugiej instancji, tak aby sąd ten mógł wszechstronnie zbadać rozpoznawaną sprawę i wydać rozstrzygnięcie merytoryczne.*

Ustawodawca ma pewien zakres swobody regulacyjnej przy normowaniu postępowania przed sądem drugiej instancji, jednakże w sytuacjach objętych zakresem gwarancji określonych w art. 176 ust. 1 Konstytucji ustawa nie może całkowicie zamykać dostępu do sądu drugiej instancji ani też ustanawiać nieuzasadnionych ograniczeń, które nie odpowiadałyby wymogom określonym w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Dotyczy to w szczególności kosztów postępowania w drugiej instancji oraz sposobu uregulowania instytucji zwolnienia od tych kosztów.”

Skarżąca wskazuje, że treść art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. narusza wyrażone w art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji prawo do sądu zarówno z uwagi na fakt, iż nie przewiduje procedury umożliwiającej wysłuchanie Strony postępowania w przypadku wydania rozstrzygnięcia dla niej niekorzystnego, jednocześnie zamyka drogę do poznania motywów, jakie kierowały Sądem na etapie wydania rozstrzygnięcia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (a to z uwagi na fakt, iż postanowienie w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, wydane przez Sąd II instancji, jako niezaskarżalne nie

podlega uzasadnieniu), jak również z tej przyczyny, iż powoduje w istocie, nieuzasadnione w świetle art. 31 ust. 3 Konstytucji - ograniczenia w dostępie Strony do Sądu II instancji.

Mając na względzie, iż orzeczenie Sądu II instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych nie wymaga uzasadnienia, może ono w istocie stanowić wynik arbitralnego, jednostronnego i dowolnego rozpatrzenia wniosku Strony przez Sąd.

Kolejno wskazać należy, iż jednym z najistotniejszych elementów prawa do sądu jest **zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego**, mająca na celu w szczególności zapobieganie pomyłkom oraz arbitralności rozstrzygnięć Sądu I instancji, a pozostająca w ścisłym, organicznym wręcz związku z omówioną już powyżej zasadą prawa do sądu. Przy czym znaczenie zasady wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji, w świetle powyższych rozważań, nabiera dwojakiego wymiaru.

Po pierwsze bowiem, aktualne brzmienie art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c., w zakresie w jakim uniemożliwia poddanie kontroli instancyjnej orzeczenia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego po raz pierwszy przez Sąd drugiej instancji, narusza wspomnianą powyżej zasadę dwuinstancyjności, a to przy przyjęciu, iż pojęcie „postępowania”, czy „sprawy” w ujęciu konstytucyjnym obejmuje również procedowanie w kwestiach wпадkowych, jak właśnie w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych.

Założenie takie pozostaje natomiast w pełni usprawiedliwione.

Trybunał Konstytucyjny po wielokroć bowiem wskazywał, że obowiązywanie zasady dwuinstancyjności nie musi w sposób konieczny ograniczać się do głównego nurtu postępowania sądowego, a zasada ta zastosowanie znajduje również do kwestii rozstrzyganych incydentalnie, wпадkowo, poza nurtem postępowania „głównego”, w sytuacji gdy dotyczą one praw lub obowiązków danego podmiotu (tak, w szczególności: wyrok TK z 3 lipca 2002 r., sygn.: SK 31/01, wyrok TK z 5 lipca 2005 r., sygn.: SK 26/04).

Konieczność ustanowienia środków zaskarżenia w niektórych kwestiach wпадkowych może również wynikać z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej (tak: wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 5 lipca 2005 r., sygn. SK 26/04, OTK ZU nr 7/A/2005, poz. 78; z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05; z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08 oraz z 12 stycznia 2010 r., sygn. SK 2/09).

Takie też stanowisko zajął Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r., sygn.: SK 10/09, stwierdzając niezgodność art. 394 ze zn. 1 § 2 k.p.c. w zakresie w jakim przepis ten nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu, zasądzonych po raz pierwszy przez Sąd drugiej instancji, z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Uzasadnienie przytoczonego orzeczenia Trybunału wskazuje nie tylko, że incydentalna kwestia związana z kosztami procesu stanowi „sprawę” w rozumieniu Konstytucji, ale przede wszystkim - iż rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów postępowania, pomimo jego akcesoryjności, podlega kontroli instancyjnej jako orzeczenie sądowe objęte dyspozycją art. 176 ust. 1 Konstytucji, w myśl której postępowanie sądowe "jest co najmniej dwuinstancyjne”.

Co więcej, Trybunał w rzeczonym wyroku podkreśla, co następuje:

„Trybunał Konstytucyjny zwracał już w swoim orzecznictwie uwagę, że literalne ujęcie dyspozycji art. 176 ust. 1 Konstytucji ma postać dyrektywy generalnej i dotyczy ogółu (całej klasy) postępowań sądowych, bez konstytucyjnego rozróżnienia, czy odnoszą się do

rozstrzygnięcia o meritum sprawy sądowej, czy też dotyczą rozstrzygnięcia (orzekania) o kosztach postępowania (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05 oraz z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08) (...) Z zakresu gwarancji wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji nie zostało wyłączone orzekanie o kosztach postępowania”.

Odnosząc powyższe do przedmiotu niniejszej skargi, skonstatować wypada, iż również incydentalna względem głównego nurtu postępowania kwestia, jaką jest zwolnienie od kosztów sądowych, nie powinna pozostawać poza zakresem gwarancji dwuinstancyjności postępowania. Sąd (formalnie) drugiej instancji, orzekający w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych po raz pierwszy, winien zostać uznany w istocie za Sąd pierwszej instancji, tak jak to zważył Trybunał Konstytucyjny w odniesieniu do Sądu orzekającego w przedmiocie kosztów procesu.

Kolejno, w odniesieniu do cytowanego orzeczenia Trybunału w sprawie SK 10/09, wskazać należy, iż znaczenie instytucji zwolnienia od kosztów sądowych na etapie przed sądem II instancji pozostaje, w przekonaniu Skarżącego, dalece donioślejsze, aniżeli incydentalna kwestia orzeczenia w przedmiocie zwrotu kosztów postępowania, skoro rozpatrzenie wniosku strony o zwolnienie od kosztów od apelacji determinuje co do zasady możliwość zainicjowania kontroli odwoławczej orzeczenia wydanego przez Sąd I instancji, kwestia zwrotu kosztów postępowania przybiera natomiast, z perspektywy Strony postępowania, już tylko ściśle ekonomiczny wymiar, nie uzależnia jednak dostępu strony do Sądu.

Już z tej przyczyny, mając na względzie, iż Trybunał Konstytucyjny w odniesieniu do kwestii orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu uznał, iż winno ono podlegać kontroli instancyjnej jako orzeczenie sądowe objęte dyspozycją art. 176 ust. 1 Konstytucji, tożsame wnioski wysnuć należy w przedmiocie zaskarżalności postanowień Sądu w przedmiocie zwolnienia od kosztów postępowania na etapie postępowania przed Sądem II instancji.

Reasumując powyższe, Skarżący upatruje naruszenia zasady dwuinstancyjności w pozbawieniu Strony możliwości zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów postępowania na etapie przed sądem II instancji.

Jeżeli zaś chodzi o drugi wymiar naruszenia gwarancji wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji, Skarżący wskazuje, iż art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. godzi w gwarancję dwuinstancyjności postępowania (w powiązaniu z powołaną już zasadą prawa do Sądu) również w zakresie, w jakim przepis ten pośrednio uniemożliwia poddanie kontroli instancyjnej wyroku Sądu I instancji przez Sąd Odwoławczy. Jak już wywodzono, skutkiem braku zaskarżalności postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w postaci opłaty od apelacji jest kolejno, w przypadku nieuiszczenia opłaty, wydanie przez Sąd postanowienia o odrzuceniu apelacji jako nieopłaconej i definitywne zamknięcie Stronie prawa do rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji. Również w takim ujęciu art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. narusza zasadę dwuinstancyjności postępowania.

W takim też tonie wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny w przytoczonym już wyroku dnia 9 lutego 2010 r., sygn.: SK 10/09, wskazując, co następuje:

„Prawo dostępu do sądu drugiej instancji oznacza efektywne prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji. Ustawodawca ma nie tylko obowiązek stworzyć odpowiedni środek zaskarżenia, lecz także uregulować go w taki sposób, aby zainteresowany mógł rzeczywiście uruchomić kontrolę instancyjną. Prawo strony do rozpatrzenia sprawy przez sąd drugiej instancji może być naruszone zarówno bezpośrednio przez wyłączenie możliwości wniesienia apelacji, jak i pośrednio przez ustanowienie takich formalnych warunków wniesienia apelacji, które czynność tę czyniłyby nadmiernie utrudnioną. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego utrudnienie jest nadmierne, jeżeli spełnienie wymogów formalnych jest bardzo trudne dla strony, a potrzeba ustanowienia tych wymogów nie jest uzasadniona ważnym interesem strony przeciwnej (zob. wyroki: z 12 marca 2002 r., sygn. P 9/01, OTK ZU nr 2/A/2002, poz. 14; z 1 lutego 2005 r., sygn. SK 62/03, OTK ZU nr 2/A/2005, poz. 11). Prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji wyklucza także ustanawianie nadmiernych finansowych ograniczeń wnoszenia środków zaskarżenia i możliwość dyskrecjonalnego odrzucania tych środków przez sąd, który je rozpoznaje.”

Analizując treść uzasadnienia cytowanego powyżej orzeczenia, dojść należy do przekonania, iż obowiązywanie zasady dwuinstancyjnego postępowania obejmować winno również rozstrzygnięcie kwestii incydentalnej, jaką jest zwolnienie od kosztów sądowych na etapie postępowania przed sądem II instancji, skoro, zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym w uzasadnieniu cytowanego powyżej orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego: *„obowiązywanie zasady dwuinstancyjnego postępowania nie organicza się wyłącznie do głównego nurtu postępowania sądowego; obejmuje także kwestie rozstrzygane incydentalnie, wпадkowo, jeżeli dotyczą praw lub obowiązków danego podmiotu”.*

Zwolnienie Strony postępowania od kosztów sądowych rzutuje natomiast niechybnie na sytuację procesową Strony - pozostaje ściśle związane z prawem Strony do poddania sprawy kontroli merytorycznej przez Sąd wyższej instancji, a zatem dotyczy bezpośrednio gwarantowanego przez Konstytucję prawa do sądu.

Jakkolwiek procedując w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych Sąd nie rozstrzyga o prawach czy obowiązkach Strony, to jednak właśnie od rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów sądowych uzależnione pozostaje merytoryczne rozpoznanie sprawy głównej. Z tej też przyczyny, rozstrzygnięcie w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych winno odpowiadać standardom sprawiedliwości proceduralnej.

Na względzie mieć należy nadto, iż brak możliwości poddania kontroli instancyjnej orzeczenia w przedmiocie kosztów sądowych prowadzi niechybnie do arbitralności rozstrzygnięcia Sądu, co - w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego - winno być wykluczone:

„Ustawodawca musi unormować instytucję zwolnienia od kosztów sądowych w taki sposób, aby wykluczyć arbitralność rozstrzygania w tym zakresie i zapobiec powstawaniu sytuacji, w których podmioty niemające odpowiednich środków na pokrycie kosztów postępowania nie zostałyby zwolnione od tych kosztów, w wyniku błędnej decyzji organów władzy sądowniczej w tym zakresie” (tak: wyrok TK z 31 marca 2009 r., sygn.: SK 19/09).

Podnieść należy nadto, iż Skarżąca pozostaje świadoma treści wyroku Trybunału Konstytucyjnego, datowanego na 31 marca 2009 r., sygn.: SK 19/08. Wówczas Trybunał Konstytucyjny orzekł o zgodności ówczesnego art. 394 ze zn. 1 § 2 k.p.c. z art. 45 ust. 1 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Tym niemniej, na względzie mieć należy, iż oceniana przez Trybunał kwestia zaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych związana była z postępowaniem w przedmiocie wznowienia postępowania, a zatem środka prawnego plasującego się w kategorii nadzwyczajnych środków zaskarżenia, nie zaś w zwykłym toku instancji. Co więcej, wzmiankowane orzeczenie wydane zostało w odmiennym stanie prawnym, złożone zostało zdanie odrębne sędzi TK Teresy Liszcz, a już argumentacja wskazana w uzasadnieniu wyroku w istocie wskazuje, iż brzmienie ówczesnego art. 394 ze zn. 1 § 2 k.p.c. stanowiło przeszkodę w możliwości rozpoznania sprawy przez Sąd II instancji, skoro Trybunał zważył co następuje: *„Nie podlega natomiast dyskusji, że zaskarżony przepis może w swoich skutkach utrudniać wniesienie środka zaskarżenia na orzeczenie merytoryczne, w sytuacji, w której sąd drugiej instancji odmawia zwolnienia strony lub uczestnika postępowania z opłaty od wnoszonego środka zaskarżenia.”*

Skarżąca wskazuje, iż orzeczenie w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, zapadłe na skutek rozpoznania wniosku zawartego w apelacji, jakkolwiek funkcjonalnie wydawane jest przez Sąd II instancji, tak materialnie stanowi orzeczenie pierwszoinstancyjne i z tej przyczyny - uwzględniając zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego - winno podlegać weryfikacji. Dostrzec należy bowiem ścisłe powiązanie incydentalnej kwestii zwolnienia od kosztów sądowych z głównym nurtem postępowania. Powiązanie to uwidocznione jest w skutkach, jakie niesie za sobą brak zaskarżalności orzeczenia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych na etapie apelacji, a jakim jest faktyczny brak możliwości zaskarżenia wyroku Sądu II instancji; w sytuacji bowiem odmowy zwolnienia od kosztów sądowych i nieuiszczenia opłaty od apelacji - apelacja podlega odrzuceniu.

Wspierając powyżej przytoczoną argumentację, Skarżący pragnie powołać się nadto na stanowisko prezentowane w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. akt III CZP 80/20:

*„Na marginesie tych uwag, trzeba wskazać, że wyłączenie w ogóle zażalenia poziomego także na postanowienie sądu drugiej (a nie tylko skargi na postanowienie referendarza sądowego) o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, w sytuacji, gdy zostało ono przewidziane na postanowienie sądu pierwszej instancji oraz na podobne postanowienie sądu drugiej instancji, tj. o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, **nie jest rozwiązaniem zgodnym z Konstytucją RP (art. 176 ust. 1), w tych wszystkich sytuacjach, gdy z powodu odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w sądzie drugiej instancji, może dojść do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, zaś orzeczenie kończące postępowanie w takiej sprawie, z przyczyn formalnych, nie będzie mogło zostać zweryfikowane w trybie instancyjnym (np. poprzez zażalenie poziome, czy skargę kasacyjną).”***

Skarżący pragnie podkreślić jedną jeszcze kwestię, wyłaniającą się na kanwie postępowania, które stanowiło przyczynę wywiedzenia niniejszej skargi konstytucyjnej, a to okoliczność, iż opłata od apelacji, od której zwolnienia ubiegał się Skarżący, opiewała na kwotę zł i nie była to - w przebiegu całego postępowania - jedyna kwota o znacznej wysokości, którą wydatkować musiał Skarżący, celem sądowej ochrony należnych mu praw.

Jeżeli skonfrontować powyższe ze wskazaniami Trybunału Konstytucyjnego (m.in. w wyroku z 12 września 2006 r., sygn.: SK 21/05): „*biorąc pod uwagę, że opłaty sądowe stanowią świadczenie ponoszone w zamian za rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy sądowej, należy podkreślić, że opłaty te nie powinny przekraczać rzeczywistych kosztów postępowania sądowego. Ustawa musi regulować zwolnienie od kosztów sądowych w taki sposób, aby złożenie wniosku w tej sprawie i jego rozpatrzenie nie utrudniało stronom korzystania z pozostałych uprawnień w postępowaniu, w szczególności nie pociągało za sobą negatywnych następstw procesowych*” oraz z faktem, iż postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia Skarżącego od kosztów sądowych w zakresie opłaty od apelacji nie tylko nie podlegało uzasadnieniu, ale i należytej, merytorycznej kontroli instancyjnej, naruszenie tak zasady prawa do sądu, jak i immanentnie z nim związanej gwarancji dwuinstancyjności postępowania, jawi się jako ewidentne. .

Jednocześnie, Skarżący podnosi **zarzut niezgodności art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 78 i art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji**, wskazując na naruszenie konstytucyjnej zasady równości, w odniesieniu do standardów proceduralnych w zakresie dostępności Strony do rozpoznania sprawy przez Sąd I instancji w porównaniu z dostępnością do rozpoznania sprawy przez Sąd Odwoławczy, a nadto w zakresie, w jakim przepisy procedury cywilnej umożliwiają zaskarżenie orzeczenia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego na etapie postępowania odwoławczego przez referendarza sądowego, nie przewidując jednocześnie możliwości zaskarżenia analogicznego orzeczenia, w sytuacji wydania go przez Sąd.

Skarżący wskazuje jednocześnie, iż naruszenie konstytucyjnej zasady równości, polegające na zróżnicowaniu sytuacji Strony w zależności od etapu, na którym znajduje się postępowanie, wiązać należy zarówno z naruszeniem prawa do sądu, jak i gwarancją dwuinstancyjności postępowania, omówionych już powyżej.

Na wstępie wskazać należy, iż zgodnie z utrwalonym już stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, jakkolwiek zasada równości nie nakazuje stanowienia norm o takiej samej treści dla wszystkich osób i identycznego ich stosowania, tak już w jednym z pierwszych orzeczeń Trybunał zważył, iż równość wymaga, by osoby znajdujące się w takiej samej sytuacji traktować tak samo, a osoby znajdujące się w odmiennej sytuacji odmiennie (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 9 marca 1988 r., sygn.: U 7/87). Jak wskazuje się natomiast w doktrynie, przy ocenie ewentualnych naruszeń zasady równości, kluczowe jest ustalenie cech lub cechy istotnej przesądzającej o uznaniu porównywanych podmiotów za **podobne** (vide: P. Tuleja (red), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II, Lex 2021).

Istotnym dla dalszych rozważań pozostaje nadto przedstawienie kryteriów, wypracowanych w dorobku orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, których łączne spełnienie pozwala na stwierdzenie konstytucyjności badanego zróżnicowania.

Kryteria te odnoszą się do:

„1/ relewantności zróżnicowania wprowadzane zróżnicowania muszą „pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma oraz służyć realizacji tego celu i treści. Innymi słowy, wprowadzane zróżnicowania muszą mieć charakter racjonalnie uzasadniony, a nie wolno ich dokonywać według dowolnie ustalonego kryterium”;

2/ proporcjonalności argumentów przemawiających za wprowadzeniem zróżnicowania „waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych”;

3/ konstytucyjnej rangi argumentów przemawiających za wprowadzeniem zróżnicowania „argumenty muszą pozostawać w jakimś związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych (...) Jedną z takich zasad konstytucyjnych jest zasada sprawiedliwości społecznej”.” (vide: L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II, opracowane na podstawie: orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 3 września 1996 r., sygn.: K 10/96) .

Zastosowanie powyżej wskazanych kryteriów celem porównania sytuacji, w jakiej znajduje się Strona postępowania ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych na etapie postępowania przed Sądem I instancji, względem sytuacji Strony składającej wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu apelacyjnym, wskazuje, iż powstałe zróżnicowanie jawi się jako zupełnie nieuzasadnione.

W pierwszej kolejności zauważenia wymaga, iż tak strona inicjująca postępowanie cywilne przed Sądem I instancji, jak i strona domagająca się kontroli zapadłego już orzeczenia domagają się w istocie rozstrzygnięcia sprawy przez niezawisły sąd, a co jest emanacją omawianego już na wstępie, konstytucyjnie gwarantowanego prawa do sądu. Oba wskazane podmioty zmierzają nadto - wobec zaistniałych barier finansowych związanych z zainicjowaniem postępowania sądowego, odpowiednio przed Sądem I instancji i sądem odwoławczym - do uzyskania zwolnienia od kosztów sądowych. Niechybnie zatem obie kategorie opisanych podmiotów charakteryzują te same cechy, a co prowadzi do wniosku, iż podmioty te uznać należy za podobne.

Kolejno, odpowiedzieć należy na pytanie, czy zaistniałe na kanwie obowiązujących przepisów procedury cywilnej zróżnicowanie sytuacji, w jakiej znajdzie się strona postępowania pierwszoinstancyjnego i odwoławczego w przypadku odmowy zwolnienia od kosztów sądowych pozostaje „racjonalnie uzasadnione”.

Strona postępowania przed Sądem I instancji uprawniona będzie bowiem, w opisanej sytuacji, do wywiedzenia zażalenia na postanowienie Sądu w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, a co wynika z treści art. 394 ze zn. 1a § 1 pkt. 1 k.p.c., a w razie

negatywnego rozpoznania środka zaskarżenia - uprawniona będzie ostatecznie do wniesienia opłaty od pisma wszczynającego postępowanie, co doprowadzi do uruchomienia postępowania sądowego przed Sądem I instancji. W efekcie Stronie zapewniona zostaje możliwość realizacji konstytucyjnie gwarantowanego prawo do sądu.

Natomiast mając na względzie obecne brzmienie art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c., stwierdzić należy, iż Strona postępowania odwoławczego nie tylko nie będzie uprawniona do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, ale i pozbawiona zostaje, jeśli na względzie mieć jednocześnie treść art. 112 ust 2 i 3 Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych - prawa do ewentualnego wniesienia opłaty od pisma inicjującego postępowanie odwoławcze i uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji, w efekcie - zostaje pozbawiona możliwości realizacji przysługującego jej prawa do sądu, rozumianego jako prawo do kontroli instancyjnej zapadłego w sprawie orzeczenia.

Skarżący nie znajduje jakichkolwiek podstaw, aby wskazane rozróżnienie uznać za „racjonalnie uzasadnione”. Nader wyraźnym jest brak symetrii w sytuacji procesowej stron postępowania, w zależności od etapu, na którym znajduje się postępowanie. Jednocześnie, kwestia etapu, na którym znajduje się postępowanie nie jest czynnikiem różnicującym doniosłym w takim stopniu, aby za uzasadnione uznać zaistniałe zróżnicowanie sytuacji procesowej, w której stronie postępowania pierwszoinstancyjnego przydaje się prawo nie tylko do poddania weryfikacji orzeczenia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, ale i ostatecznie wniesienia opłaty celem zainicjowania postępowania, stronie postępowania odwoławczego uprawnień tych się natomiast odmawia. Oba wskazane podmioty domagają się bowiem rozstrzygnięcia sprawy przez niezawisły sąd, napotykając jednak utrudnienia w postaci konieczności uiszczenia opłat sądowych; przy czym uznanie, iż prawo strony do rozpoznania sprawy przez Sąd I instancji miałoby mieć prymat nad prawem strony do kontroli odwoławczej zapadłego już orzeczenia (w konsekwencji uznanie, iż z tej przyczyny sytuacja strony postępowania pierwszoinstancyjnego mogłaby być korzystniejsza niż strony domagającej się kontroli instancyjnej orzeczenia, co uzasadniałoby zaistniałe zróżnicowanie), stanowiłoby w istocie aprobatę dla arbitralności orzeczeń, które zapadają w postępowaniu przed Sądem II instancji w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, a z czym pogodzić się nie sposób.

Przechodząc do kolejnego kryterium oceny konstytucyjności badanego zróżnicowania, tj. wagi interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy i jej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych, stwierdzić należy, iż interesy Stron zarówno postępowania pierwszo- jak i drugo-instancyjnego pozostają identyczne, skoro obie kategorie podmiotów zmierzają do uzyskania rozstrzygnięcia sprawy poddanej pod osąd.

Skarżący nie jest natomiast w stanie odnaleźć jakichkolwiek argumentów, które miałyby wskazywać na wystąpienie „interesu” któremu ma służyć zróżnicowanie sytuacji stron postępowania przed sądem I i II instancji i który uzasadniać miałyby pozbawienie strony postępowania odwoławczego możliwości poddania weryfikacji orzeczenia w przedmiocie kosztów sądowych, a nadto - pozbawienie jej w efekcie możliwości zainicjowania postępowania odwoławczego. Jeżeli uznać, iż ów interes utożsamiać należy z ogólnopojętym

interesem majątkowym Skarbu Państwa (mając na względzie, iż w przypadku udzielenia stronie zwolnienia od kosztów sądowych koszty te tymczasowo ponoszone są ze środków Skarbu Państwa) to oczywistym jest, iż tożsamy interes przyświeca procedurze zwolnienia od kosztów sądowych na etapie postępowania przed sądem I instancji.

Wreszcie, analizując sytuację stron postępowania przed Sądem I i II instancji przez pryzmat wartości, zasad czy norm konstytucyjnych, które uzasadniać mają odmienne traktowanie podmiotów podobnych, oczywistym jest, iż wszelkie wskazane kryteria pozostają tożsame dla obu wskazanych kategorii podmiotów. Ponownie Skarżący wskazuje, iż nie ma jakiegokolwiek uzasadnienia dla odmiennego traktowania stron w zależności od etapu, na którym znajduje się postępowanie sądowe. W szczególności - żadna z konstytucyjnych wartości, zasad czy gwarancji nie wskazuje, aby podmiot inicjujący postępowanie przed Sądem I instancji miał znajdować się w uprzywilejowanej sytuacji, czy też aby wymagał szczególnej ochrony, uzasadniającej ewentualne zróżnicowanie.

Brak równości Strony, ubiegającej się o zwolnienie od kosztów postępowania odwoławczego widoczny jest wyraźnie nadto w sytuacji, w której wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych rozpoznawany jest nie przez sędziego, a referendarza sądowego.

Skarżący wskazuje, iż na postanowienie referendarza sądowego o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji, wydane w Sądzie drugiej instancji, przysługuje skarga. Kwestia ta została rozstrzygnięta wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. akt III CZP 8/20. Co więcej, w przypadku ewentualnego negatywnego rozpatrzenia skargi na orzeczenie referendarza sądowego w przedmiocie zwolnienia od opłaty od apelacji, Stronie przysługuje prawo wniesienia opłaty od apelacji, a co za tym idzie - podania orzeczenia zapadłego w sprawie kontroli odwoławczej. Żadne ze wskazanych uprawnień nie przysługuje natomiast w sytuacji, gdy wniosek o zwolnienie od kosztów od apelacji rozpoznawany jest nie przez referendarza sądowego, a sędziego.

Skarżący pozostaje świadomy istniejących różnic w pozycji ustrojowej i procesowej referendarza sądowego względem statusu sędziego, a nadto faktu, iż referendarz sądowy w istocie nie wykonuje wymiaru sprawiedliwości, tj. nie rozstrzyga sporów i konfliktów, a wykonuje te czynności spośród należących do sądu, które zmierzają do ochrony prawnej, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku w sprawie o sygn. III CZP 8/20.

Tym niemniej, referendarz sądowy wciąż pozostaje organem sądowym, wyposażonym w funkcje jurysdykcyjne, uprawnionym ustawowo do rozstrzygania określonej kategorii spraw, w tym - rozstrzygania w przedmiocie zwolnienia strony od kosztów sądowych również na etapie postępowania odwoławczego.

Sąd Najwyższy we wspomnianym wyroku, w odniesieniu do ówczesnej treści art. 398 ze zn. 22 § 1 k.p.c., tj. mając na względzie, iż jego treść nie przewidywała możliwości zaskarżenia orzeczenia referendarza sądowego w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, zważył, co następuje:

„Trudno jest jednak przyjąć, że było to wyrazem rzeczywistej woli ustawodawcy, a w konsekwencji, iż wprowadzając w art. 398 (22) § 1 k.p.c. ogólną regułę prawodawca miał świadomość, że jego literalne brzmienie, w powiązaniu z przepisami normującymi postępowanie zażalenkowe w sądzie drugiej instancji, prowadzi do pozbawienia stron prawa do poddania kontroli sądowej tego rodzaju orzeczeń wydanych przez referendarza sądowego,

a w konsekwencji do pogorszenia ich pozycji w stosunku do poprzedniego stanu prawnego, tym bardziej w sytuacji, gdy tego rodzaju postanowienia, jak w tej sprawie, mogą stanowić podstawę do wydania przez sąd orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie” (tj. odrzucenia apelacji w razie niezupelnienia braku fiskalnego).

Podnieść jednocześnie należy, iż w stanie prawnym, obowiązującym po wejściu w życie nowelizującej przepisy Kodeksu Postępowania Cywilnego Ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. (a na podstawie którego to stanu prawnego orzekał Sąd Najwyższy w cytowanym wyżej wyroku, sygn. akt III CZP 8/20) skarga na orzeczenie referendarza sądowego pozostawała ściśle powiązana z zażaleniem i przysługiwała tylko w tych wypadkach, w których postanowienie sądu było zaskarżalne zażaleniem.

Skarżący wskazuje, iż stanowisko Sądu Najwyższego pozostaje aktualne również w odniesieniu do kwestii zaskarżalności orzeczeń w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, w sytuacji gdy wydawane są na etapie odwoławczym przez sędziego.

Skoro bowiem w analizowanym przez Sąd Najwyższy stanie prawnym skarga na orzeczenie referendarza przysługiwała tylko w wypadkach, w których postanowienie było zaskarżalne zażaleniem, to uznanie przez Sąd Najwyższy, iż na wydane przez referendarza sądowego orzeczenie w przedmiocie kosztów sądowych przysługuje środek odwoławczy w postaci skargi implikuje uznanie, iż na to orzeczenie przysługuje również zażalenie (rozpoznawane nie przez referendarza, ale odpowiednio przez inny skład sądu II instancji). Przeciwnie założenie prowadziłoby do trudnych do akceptacji skutków, skoro Ustawodawca wyraźnie powiązał możliwość wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego od samej zaskarżalności danej kategorii orzeczeń. Prowadziłoby to bowiem do daleko idącej, zupełnie nieuzasadnionej niespójności przepisów procedury cywilnej w zakresie zaskarżalności orzeczeń wydawanych w kwestiach wpadkowych, pozostającej nie do pogodzenia z założeniem racjonalności Ustawodawcy.

Odnieść się należy również do kolejnego cytatu z uzasadnienia cytowanego powyżej wyroku Sądu Najwyższego, w odniesieniu do sytuacji Strony w postępowaniu przed sądem I instancji względem strony postępowania odwoławczego:

"Wreszcie takie zróżnicowanie prowadziłoby do **nierównego traktowania stron**, bowiem ta, która zgłosiła wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji może zaskarżyć niekorzystne rozstrzygnięcie referendarza sądowego skargą, a strona która z takim wnioskiem wystąpi dopiero w postępowaniu drugo - instancyjnym, w tym w związku z wniesieniem apelacji, tego uprawnienia będzie pozbawiona."

Powyższe stanowisko Sądu Najwyższego zachowuje pełną aktualność w odniesieniu do stanowiącej przedmiot niniejszej skargi konstytucyjnej kwestii zróżnicowania sytuacji strony składającej wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych (rozpoznawany przez sędziego) w postępowaniu przed sądem I instancji względem sytuacji strony składającej analogiczny wniosek, również rozpoznawany przez sędziego, na etapie odwoławczym.

Co więcej, naruszenie zasady równego traktowania stron jawi się jako oczywiste, jeśli zważyć, iż strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych nie ma jakiegokolwiek

wpływu na to, czy ów wniosek zostanie rozpoznany przez sędziego czy przez referendarza sądowego. W drugiej z wymienionych sytuacji stronie w istocie przyznano dwie „szanse” na pozytywne rozstrzygnięcie złożonego przez nią wniosku - najpierw na etapie jego rozpoznawania przez referendarza sądowego, a w razie niepowodzenia - przez Sąd. Co więcej, w przypadku gdy strona wniesie skargę na orzeczenie referendarza, zaś Sąd rozpoznający ponownie ów wniosek również odmówi Stronie zwolnienia od kosztów sądowych, ostatecznie pozostaje możliwość wniesienia opłaty sądowej od środka zaskarżenia, co skutkuje uruchomieniem postępowania odwoławczego. Oczywistym jest, iż żadnego z powyższych uprawnień nie przydano stronie, której wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zostaje rozpoznany nie przez referendarza sądowego, a sędziego.

W zaistniałym układzie procesowym nie może być mowy o równości stron, szczególnie jeśli mieć na względzie, że strona postępowania nie ma jakiegokolwiek wpływu na to, czy jej wniosek rozpoznany zostanie przez referendarza sądowego, czy też przez sędziego.

Kolejno zauważenia wymaga, a na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w orzeczeniu wydanym w sprawie o sygn. akt III CZP 8/20, iż zaistniałe różnicowanie w zakresie zaskarżalności orzeczeń wydawanych przez referendarza sądowego w przedmiocie kosztów sądowych prowadzi do pogorszenia sytuacji strony w stosunku do poprzedniego stanu prawnego (jak dodaje Sąd Najwyższy: *„tym bardziej w sytuacji, gdy tego rodzaju postanowienia, jak w tej sprawie, mogą stanowić podstawę do wydania przez sąd orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie”*).

Powyższe wskazuje wyraźnie, iż naruszenie konstytucyjnej zasady równości widoczne jest również, jeśli porównać sytuację, w jakiej znalazła się Skarżąca, z sytuacją podmiotu, który o zwolnienie od kosztów sądowych na etapie postępowania odwoławczego ubiegał się jeszcze pod rządami Ustawy Kodeks Postępowania Cywilnego w jej brzmieniu przed dniem 7 listopada 2018 r.

Skarżąca pozbawiona została możliwości poddania rozstrzygnięcia w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od apelacji merytorycznej kontroli, a w następstwie - możliwości skutecznego wywiedzenia środka odwoławczego od orzeczenia Sądu I instancji.

Natomiast podmiotom wywodzącym apelację i ubiegającym się jednocześnie o zwolnienie od kosztów sądowych przed dniem 7 listopada 2018 r. przysługiwało prawo nie tylko do zaskarżenia postanowienia Sądu o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, ale i w przypadku utrzymania tego postanowienia w mocy - możliwość ewentualnego uiszczenia opłaty od apelacji i nadania biegu sprawie.

Zwrócić należy uwagę na jedną jeszcze kwestię, a mianowicie fakt, iż Strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych na etapie odwoławczym, w istocie dopiero z treści uzasadnienia postanowienia Sądu w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych ma możliwość poznania motywów, które kierowały Sądem przy wydaniu orzeczenia określonej treści. Wskutek braku przepisu procedury cywilnej przewidującej możliwość ubiegania się przez stronę o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, strona nie tylko nie ma możliwości powzięcia wiedzy,

z jakich przyczyn jej wniosek nie zasługiwał na uwzględnienie, ale też zostaje jednocześnie pozbawiona jakiegokolwiek możliwości przedstawienia własnych argumentów, przez co naruszone zostaje prawo strony do wypowiedzenia się.

B/ stwierdzenie niezgodności art. 112 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. 2005 nr 167 poz. 1398) z art. 45 ust. 1 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji

Skarżąca wskazuje nadto na niezgodność art. 112 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 28 lipca o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (dalej: u.o.k.s.), z art. 45 ust. 1 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji, w zakresie w jakim przepis ten, w sytuacji prawomocnego odrzucenia apelacji na skutek rozpoznania zarzutów podniesionych względem postanowienia Sądu II instancji (w oparciu o art. 380 k.p.c.) nie przewiduje wezwania strony do opłacenia pisma na podstawie art. 130 k.p.c., w przypadku zaś gdy pismo od którego uiścić należało opłatę wniesione zostało przez adwokata lub radcę prawnego - nie przewiduje tygodniowego terminu do opłacenia pisma, a liczonego od daty doręczenia postanowienia o odrzuceniu apelacji, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu niejawnym - od dnia jego ogłoszenia.

Zgodnie z treścią art. 112 ust. 2 u.o.k.s.:

„Jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma został prawomocnie oddalony, przewodniczący wzywa stronę do opłacenia złożonego pisma, na podstawie art. 130 Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego”.

Zgodnie natomiast z treścią art. 112 ust. 3 u.o.k.s.:

„Przepisu ust. 2 nie stosuje się, jeżeli pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. W takim przypadku, jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony przed upływem terminu do opłacenia pisma został oddalony, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym - od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekł sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym - od dnia jego ogłoszenia.”

Wykładnia literalna przepisu art. 112 ust. 2 i 3 u.o.k.s. wskazuje wyraźnie, że obowiązek wezwania strony przez przewodniczącego do opłacenia złożonego pisma (analogicznie - możliwość wniesienia opłaty w terminie 7 dni bez odrębnego wezwania, w przypadku gdy strona zastępowana jest przez radcę prawnego lub adwokata) nie obejmuje sytuacji, w której Strona powołuje zarzuty pod adresem postanowienia Sądu II instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (w tym - opłaty od apelacji) w zażaleniu na postanowienie Sądu II instancji o odrzuceniu apelacji.

Taka konkluzja wynika również z praktyki orzeczniczej, czego niezbitym dowodem jest fakt, iż również w przypadku Skarżącej doszło do prawomocnego odrzucenia apelacji, pomimo wniesienia opłaty od apelacji w kwocie   zł. w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu apelacji.

Abstrahując od podnoszonej wyżej argumentacji związanej z pominięciem ustawodawczym w obrębie art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c., skutkującym brakiem możliwości wywiedzenia zażalenia na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, wydane po raz pierwszy przez Sąd II instancji, odnieść się należy również do sytuacji, w której Strona kwestionuje treść tegoż postanowienia lecz nie w drodze zażalenia na samo postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (co pozostaje niemożliwe), a podnosząc stosowne zarzuty w zażaleniu na postanowienie Sądu o odrzuceniu apelacji (taką możliwość, w oparciu o art. 380 k.p.c. dopuścił Sąd Najwyższy m.in. w wyroku z dnia 10 maja 2018 r., sygn. akt I PZ 4/18, w odniesieniu do postanowienia Sądu II instancji, oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym, jak również w uchwale z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. akt III CZP 14/20).

Skarżąca stoi na stanowisku, iż weryfikacja postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych (opłaty od apelacji), odbywająca się poprzez podniesienie stosownych zarzutów w treści zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, a następnie przez rozpoznanie tychże zarzutów przez Sąd (co jest praktykowane przez sądy), stanowi jedynie namiastkę rzeczywistej kontroli instancyjnej, nie eliminując jednak faktu niezgodności art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 Ustawy z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji, art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz art. 32 ust. 1 w zw. z art. 78 i art. 176 ust. 1 oraz art. 45 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Podobne stanowisko zaprezentowane zostało zresztą w treści przytoczonego już na wstępie uzasadnienia do datowanego na 27 września 2022 r. projektu Ustawy o zmianie Ustawy Kodeksu postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw:

„Nie wydaje się również zasadne, aby kontrola w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od apelacji była możliwa jedynie na wniosek mający podstawę w art. 380 k.p.c., a co za tym idzie, dopiero przy okazji rozpoznawania zażalenia (skargi) na odrzucenie apelacji z przyczyny jej nieopłacenia”.

Bodaj najistotniejszym pozostaje, iż nawet postulowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego i wyraźnie praktykowane rozwiązanie, mające polegać na możliwości podniesienia zarzutów pod adresem postanowienia Sądu II instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, przy zastosowaniu art. 380 k.p.c., w treści zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, nie eliminuje faktu naruszenia prawa Strony do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) w powiązaniu z zasadą dwuinstancyjności postępowania (wywodzoną z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP).

Wszak rozpoznanie zarzutów podniesionych pod adresem postanowienia Sądu II instancji w przedmiocie kosztów sądowych, na etapie rozpoznawania przez Sąd zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, uwzględniając aktualne brzmienie art. 112 ust. 2 i 3

u.o.k.s., nie otwiera stronie drogi do możliwości opłacenia apelacji, celem zainicjowania postępowania odwoławczego.

Możliwość rozpoznania wywiedzionej przez stronę apelacji przez Sąd II instancji wciąż pozostaje dla strony postępowania niedostępna - Strona nie ma możliwości uzupełnienia braku fiskalnego i doprowadzenia do rozpoznania jej sprawy przez Sąd II instancji, co stanowi niechybnie naruszenie konstytucyjnego prawa do sądu oraz zasady dwuinstancyjności postępowania.

Na uwadze mieć natomiast należy, iż w zaistniałym układzie procesowym, dopiero z treści uzasadnienia postanowienia Sądu II instancji w przedmiocie odrzucenia apelacji (i to wyłącznie w przypadku gdy ów Sąd istotnie odniesie się merytorycznie do zarzutów podniesionych pod adresem postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych) strona ma możliwość dowiedzieć się, z jakich przyczyn złożony przez nią wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych nie zasługiwał na uwzględnienie (skoro samo orzeczenie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, wydawane w toku postępowania odwoławczego, nie podlega uzasadnieniu).

Dopiero zatem w przypadku, gdy w uzasadnieniu postanowienia o odrzuceniu apelacji Sąd II instancji przekonująco uzasadni, z jakich przyczyn Strona istotnie winna ponieść koszty sądowe, dochodzi do realizacji jednego z wymagań, statutowanych przez prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, a to ujawniania motywów rozstrzygnięcia w sposób czytelny, celem zapobieżenia dowolności i arbitralności rozstrzygnięć (w odniesieniu do składowych prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej - vide: wyrok trybunału Konstytucyjnego z 31 marca 2005 r., SK 26/02, z 16 stycznia 2006 r., sygn. SK 30/15, z 31 marca 2009 r., SK 19/08). Stronie jednak nie przysługuje już wówczas możliwość bycia wysłuchanym i przedstawienia argumentacji wykazującej ewentualną niesłuszność stanowiska Sądu; natomiast prawo do bycia wysłuchanym również stanowi jeden z wymogów odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej.

Istotniejszym pozostaje jednak całkowite pozbawienie Strony prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd; w omawianym układzie - sąd odwoławczy.

Nie budzi bowiem wątpliwości, iż konstytucyjne prawo do sądu rozciąga się również na postępowanie przed sądem II instancji:

„Ujęcie prawa do sądu jako jednego z konstytucyjnych praw (osobistych) jednostki zawiera w sobie zasadę o randze konstytucyjnej dostępności do sądów. Nie może być ono także ograniczone w stanach nadzwyczajnych: wojennym i wyjątkowym. Zaangażowanie sądu przez jednostkę poszukującą ochrony sądowej powinno być względnie łatwe i proste. Dotyczy to oczywiście dostępności nie tylko do pierwszej, lecz również do wyższych instancji sądowych” (vide: L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II).

Natomiast aktualne brzmienie art. 112 ust. 2 i 3 u.o.k.s. nie przewiduje możliwości uzupełnienia przez stronę braku fiskalnego apelacji, w przypadku negatywnego rozpoznania zarzutów podniesionych pod adresem postanowienia Sądu II instancji w przedmiocie

odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (co następuje w orzeczeniu Sądu o odrzuceniu apelacji), a co powoduje rażące naruszenie prawa jednostki do sądu, rozumianego jako dostępność strony do wyższych instancji sądowych.

Przepis art. 112 ust. 2 i 3 u.o.k.s. pozostaje nadto niezgodny z zasadą dwuinstancyjności postępowania, pozostającą w ustrojowym związku z konstytucyjnym prawem do Sądu.

Jak już wskazywano w uzasadnieniu pierwszej grupy zarzutów (vide: pkt. A/ skargi kasacyjnej), w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wykrystalizowało się stanowisko, w zgodzie z którym konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego zakłada m.in dostęp do sądu drugiej instancji oraz odpowiednie ukształtowanie procedury przed sądem drugiej instancji, tak aby Sąd mógł wszechstronnie zbadać rozpoznawaną sprawę i wydać rozstrzygnięcie w sprawie (vide: wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 września 2006 r., sygn.: SK 21/05).

Natomiast mając na względzie, iż art. 112 ust. 2 u.o.k.s. nie przewiduje wezwania Strony do uzupełnienia braku fiskalnego pisma pod postacią środka zaskarżenia, na podstawie art. 130 k.p.c., zaś art. 112 ust. 3 u.o.k.s. nie przewiduje tygodniowego terminu do opłacenia pisma od dnia jego doręczenia stronie postępowania zastępowanej przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego - dostęp strony do sądu drugiej instancji zostaje tym samym definitywnie zamknięty.

Powyższe dowodzi niezgodności art. 112 ust. 2 i 3 u.o.k.s. z art. 78 Konstytucji, który stanowi, iż „każda ze stron ma prawo do zaskarzania orzeczeń i decyzji wydawanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarzania określa ustawa”, jak i z art. 176 ust. 1 Konstytucji: „postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne”.

Na skutek pozbawienia Strony możliwości zainicjowania postępowania odwoławczego poprzez umożliwienia jej wniesienia stosownej opłaty od pisma inicjującego to postępowanie, dochodzi do ograniczenia postępowania sądowego wyłącznie do jednej instancji, zaś strona pozbawiona zostaje prawa do zaskarżenia orzeczenia pierwszoinstancyjnego, przy czym takie ograniczenia nie znajdują jakiegokolwiek racjonalnego uzasadnienia.

Omawiane ograniczenie Strony w możliwości zaskarżenia orzeczenia Sądu I instancji nie wytrzymuje konfrontacji z wymogami statuowanymi przez art. 31 ust. 3 Konstytucji:

„Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.”

Trudno bowiem sobie wyobrazić, w jaki sposób przyznanie stronie pragnącej poddać kontroli instancyjnej zapadłe w jej sprawie orzeczenie, poprzez ostateczne umożliwienie jej opłacenia pisma inicjującego postępowanie odwoławcze, naruszać miałyby bezpieczeństwo lub porządek publiczny, miałyby pozostawać konieczne dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, czy wreszcie - pozostawać uzasadnione przez pryzmat wolności i praw innych osób.

W żadnej mierze przyznanie stronie prawa do opłacenia środka zaskarżenia i w efekcie poddania orzeczenia weryfikacji przez Sąd Odwoławczy nie pozostaje również w kolizji z wartościami powszechnie szanowanymi w państwie prawnym, jak bezpieczeństwo prawne, zasada legalizmu czy zaufanie do prawa (a które to wartości mogłyby ewentualnie uzasadniać ograniczenie prawa Strony w dostępie do sądu; vide: wyrok TK z 10 maja 2000 r., sygn.: K 21/99). Wskazane rygory proceduralne, zgodnie ze stanowiskiem Trybunału, wyznaczają „bardzo wyraźnie granice, w jakich może być realizowane prawo do sądu, a jednocześnie tworzą punkt odniesienia przy ocenie tych formalnych restrykcji, które sięgają dalej i wyznaczają węższe pole, w jakim może dokonywać się ochrona sądowa określonego prawa”.

W przypadku jednak przyznania Stronie możliwości uzupełnienia braku fiskalnego środka zaskarżenia, na etapie po wydaniu przez Sąd II instancji postanowienia w przedmiocie odrzucenia apelacji, nie dochodzi do jakiegokolwiek uchybienia wskazanym powyżej zasadom, nie dochodzi nawet do ewentualnego naruszenia interesów majątkowych Skarbu Państwa, czy ewentualnego naruszenia zasady równości względem drugiej strony postępowania, skoro odwołujący się ostatecznie pokrywa samodzielnie koszty postępowania przed Sądem II instancji.

Przy przyjęciu możliwości uzupełnienia opłaty od apelacji i poddania sprawy pod osąd Sądowi II instancji, Strona postępowania nie jest również w jakikolwiek sposób uprzywilejowana, skoro sama pokrywa koszty niezbędne celem zainicjowania postępowania odwoławczego, korzystając jednocześnie z przysługującego jej konstytucyjnie prawa do sądu oraz prawa do zaskarżenia orzeczenia wydanego w pierwszej instancji.

Stwierdzenie, iż art. 112 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 28 lipca o kosztach sądowych w sprawach cywilnych pozostaje niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji pozwoli na sanowanie zaistniałej obecnie, obiektywnie nieprawidłowej sytuacji, skutkującej pozbawieniem jednostki prawa do sądu i pogwałceniem zasady dwuinstancyjności postępowania.

Zważyć jednocześnie należy, iż przyjęcie konstrukcji, w której Przewodniczący wzywałby stronę do opłacenia pisma, na etapie po wydaniu przez Sąd II instancji postanowienia o odrzuceniu apelacji (zaś stronie reprezentowanej przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego przysługiwałoby prawo uzupełnienia braku fiskalnego w terminie 7 dni od dnia doręczenia bądź ogłoszenia postanowienia o odrzuceniu apelacji) nie stoi w sprzeczności z założeniami systemowymi, stojącymi u podstaw procedury cywilnej.

V. Podsumowanie

Reasumując wywody niniejszej skargi, stwierdzić należy, iż przepis art. 394 ze zn. 2 § 1 ze zn. 1 k.p.c. narusza zarówno konstytucyjne prawo do sądu, wyrażone w treści art. 45 ust. 1 Konstytucji, jak i prawo do zaskarzania orzeczeń oraz dwuinstancyjności postępowania (art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji). Aktualne brzmienie powołanego przepisu prowadzi bowiem do powstania zupełnie nieuzasadnionych ograniczeń w prawie Strony do rozpoznania sprawy przez sąd II instancji, wprowadzając nadto nieusprawiedliwione rozróżnienie

między sytuacją, w której znajduje się podmiot ubiegający się o zwolnienie od kosztów na etapie postępowania przed sądem I instancji względem podmiotu występującego z analogicznym wnioskiem na etapie postępowania odwoławczego.

Stwierdzić należy nadto niezgodność art. 112 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych z art. 45 ust. 1 i art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Nawet bowiem przyjęcie, iż możliwą jest weryfikacja postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, w trybie art. 380 k.p.c., tj. poprzez rozpoznanie przez Sąd II instancji zarzutów pod adresem w/w postanowienia, a wyrażonych w zażaleniu na postanowienie w przedmiocie odrzucenia apelacji, to rozwiązanie takie nie skutkuje otwarciem Stronie drogi do uzupełnienia braku fiskalnego środka zaskarżenia i uruchomienia postępowania odwoławczego. Powyższe prowadzi do naruszenia prawa Strony do sądu, prawa do zaskarżania orzeczeń, godzi nadto w zasadę dwuinstancyjności postępowania.

Mając na względzie powyższe, wnoszę jak na wstępie.

Załączniki:

- 1/ odpis apelacji Powoda z dnia czerwca 2022 r. wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych,
- 2/ pismo Powoda z dnia czerwca 2022 r. wraz z oświadczeniem o stanie majątkowym.
- 3/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia lipca 2022 r., sygn. akt
- 4/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia sierpnia 2022 r., sygn. akt
- 5/ odpis wniosku o uzasadnienie z dnia sierpnia 2022 r. wraz z załącznikami,
- 6/ odpis wniosku Powoda z dnia sierpnia 2022 r.,
- 7/ odpis wniosku Powoda z dnia sierpnia 2022 r.
- 8/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia sierpnia 2022 r., sygn. akt z uzasadnieniem
- 9/ odpis zażalenia Powoda z dnia września 2022 r.
- 10/ odpis zażalenia Powoda z dnia września 2022 r.
- 11/ odpis pisma Powoda z dnia września 2022 r.,
- 12/ postanowienie Sądu Apelacyjnego w W z dnia października 2022 r., sygn. Akt z uzasadnieniem,
- 13/ odpis wniosku Powoda o sporządzenie i doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem z dnia listopada 2022 r.
- 14/ Dokument „szczegóły doręczenia”, wygenerowany stycznia 2023 r.
- 15/ pełnomocnictwo
- 16/ odpisy skargi wraz z załącznikami x 5

A D W O K A T

/ PIATR ŁUBICZ